

prebivalcev*), zadimljenost, težave s preskrbo z vodo, usedanje terena in tudi čuvanje zalog premoga narekujejo decentralizacijo prebivalstva. Tej mora seveda slediti tudi decentralizacija industrije. V načrtu je, in deloma tudi že v teku, preselitev industrijskih podjetij, ki niso nujno navezana na bližino premoga. To velja najbolj za razno drobno lahko industrijo. Ta tukaj res ne prevladuje, toda zaposluje še vedno precej delovne sile. Na Górnem Slasku naj po načrtu ostane le tista težka industrija, ki je nujna, to je črna metalurgija in določene panoge kovinske industrije, pa seveda rudarstvo. Za zaposlene v teh panogah gradijo ali imajo v načrtu naselja, ki bodo že izven samega premogovnega bazena. V gradnji so na jugu Nowe Tichy, mesto, ki bo urejeno po sodobnih urbanističnih principih in bo štelo čez 15 let 140.000 prebivalcev (danes jih ima že 25.000). Dadrowa Górnica bo narasla na 80.000 prebivalcev (danes 40.000), Tarnowskie Góry na 100.000 prebivalcev (danes 25.000), Radzionkow na 50.000 prebivalcev (danes 20.000), Piskowice na 40.000 prebivalcev (danes 12.000 prebivalcev). Zeleni pasovi bodo ločili tudi že obstoječa mesta. Nekatera nameravajo ali morajo zaradi ugrezanja precej zmanjšati. To so predvsem mesta v osrednjem pasu premogovnega bazena od Sosnowca do Gliwic. Tu so sloje začeli najprej izkoriščati — ker so bili najbolj obilni — in tu so že najbolj izčrpani. Preobraža se tudi

* Katowice 196.000 preb., Chorzów (skupaj z bivšo Królowsko Huto) 140.000 preb., Sosnowiec 123.000 preb., Zabrze 180.000 preb., Bytom 181.000 preb., Gliwice 132.000 prebivalcev.

Dr. Ivan Gams

Rast in socialna preobrazba prebivalstva v Sovjetski zvezi.

O prebivalstvu SZ je na razpolago razmeroma malo uradnih podatkov. Uradna štetja so bila le leta 1897, 1926 in 1939. Carska Rusija je imela leta 1897 125 milijonov, po oceni leta 1913 139 milijonov prebivalcev. Sovjetska zveza je štela leta 1926 v tedanjih mejah 147 in leta 1939 170 milijonov prebivalcev. Lani pa so objavili v Moskvi nove podatke, po katerih je bilo leta 1956 v SZ 200.200.000 prebivalcev.

Obe svetovni vojni sta prebivalstvo SZ silovito prizadeli. Računajo, da znašajo človeške izgube zaradi vojnih dogodkov prve svetovne vojne in zaradi gospodarskih in drugih težav povojnih let do leta 1926 kakih 20 milijonov ljudi, okrog 2 milijona pa sta emigrirala v inozemstvo. O izgu-

kmetijstvo v bazenu in okolici. Posestva so zelo drobna, povprečno imajo do dva hektara zemlje. Proizvodnja se vse bolj usmerja v mlečno živinorejo. Zgradili so že velik vodovod od gornje Wisle. Potrošnja vode je namreč ogromna. Za hiter osebni prevoz preurejajo glavno osrednjo železniško linijo in jo elektrificirajo. Za tovarni promet pa bodo dogradili krožno progno okrog in okrog premogovnega bazena in od nje bodo odcepki do premogovnikov in tovarn. Ze pred vojno so zgradili veliko „premogovno magistralo“, ki veže ves bazen z izvoznim pristaniščem v Gdyniji.

Po obisku v planskem biroju smo dobili še bolj mogočen vtis o Górnem Slasku. Še tisto popoldne pa smo videli nekaj planskega preobrazanja na lastne oči. S tramvajem smo se zapeljali v smeri proti Chorzówu. Komaj se je zazidanost bolj zredčila, smo zagledali veliko zeleno ploskev — centralni park kulture in oddiha. Skromni začetki izvirajo že izpred vojne, ko so zasadili na gmajnah na praznem prostoru med predmestji nasade drevja in uredili sprehajališča. Po vojni so park zelo razširili in ga še vedno urejajo. Zgradili so velikanski stadion za 100.000 gledalcev in popularni planetarij. Prav gotovo je ta zelena površina lepa pridobitev, toda kaj, ko se onkraj stadiona vzdigujejo dimniki in druge naprave velike jeklarne!

Z zelenjem in neskaljeno naravo je na Górnem Slasku pač velika težava. Zato se nismo naslednje jutro prav nič čudili, ko smo se odpravljali na pot v Kraków. Zelezniška postaja je bila polna izletnikov, ki so se odpravljali, da preživijo nedeljo v čisti naravi v Sudetih ali v Karpatih in vsaj za en dan pozabijo na svoj zakajeni, črni Górný Slask.

bah v drugi svetovni vojni prav tako ni uradnih podatkov. Cenijo, da je padlo okrog 7 milijonov vojakov, da znašajo izgube med civilnim prebivalstvom 5—18 milijonov pri dveh milijonih emigrantov in da je znašal deficit rojstev 6—11 milijonov. K SZ so se priključile baltiške ter moldavska republika in so bile izvedene še nekatere spremembe na mejah, ki so povečale teritorij, vendar so bile izgube vojne večje kot število novo priključenega prebivalstva. Menijo, da je imela SZ leta 1945 samo 181 milijonov prebivalcev, to pa glede na 200 milijonov v letu 1956 in ob upoštevanju, da znaša prirodni letni prirastek 15—17%.

Prirodni prirastek je bil v tem stoletju precej

stalen, ker sta mortaliteta in nataliteta dokaj enakomerno padali. O tem govore naslednje številke:

Leta	Mortaliteta	Nataliteta
1913	30,2	47,9
1940	18,3	31,7
1950	9,6	26,5
1952	9,3	26,4
1954	8,9	26,5
1955	8,4	25,6

Dvig ljudskega zdravstva in življenjskega standarda je podaljšal povprečno življenjsko dobo od 31,4 leta 1897 na 46,7 leta 1939 in na okrog 65 let v sedanosti. Zaradi razmeroma precejšnje natalitete je prebivalstvo mlado. Kar 45,9% ljudi ima manj kot 20 let in le 6,5% jih je starejših od 60 let. (V Franciji na primer je imelo leta 1940 več kot 60 let 15% prebivalstva).

Izredno so zanimivi podatki o premikih prebivalcev, ki jih je povzročilo načrtno gospodarstvo in vojne. O njih govore naslednje številke:

	Površina v 000 km ²	Prebivalstvo 1. 1956 v milij.	Gostota	Rast prebivalstva 1926-39	1940-56
ZSSR	22.403	200,2	8,9	15,6	4,4
Ruska SSR	16.901	112,6	6,6	16,9	4,36
Ukrajinska SSR	601	40,6	67,5	6,9	— 0,97
Beloruska SSR	208	8,0	38,4	11,7	— 13
Uzbeška SSR	399	7,3	18,3	37,6	15,8
Kazahstanska SSR	2.766	8,5	3	1,2	37
Georgijska SSR	72	4,0	55,5	32,3	11
Aserbejdžanska SSR	87	3,4	38,8	38,7	6,2
Litavska SSR	65	2,7	41,5	...	— 6,8
Moldavska SSR	34	2,7	79,4	...	8
Letonska SSR	64	2,0	31,2	...	5,2
Kirgiška SSR	198	1,9	9,5	45,7	26,6
Tadžikistanska SSR	142	1,8	12,6	43,9	20
Armenska SSR	30	1,6	53,3	45,4	29
Turkmenska SSR	488	1,4	2,9	25,6	16,6
Estonska SSR	45	1,1	24,4	...	10
Karelo-Finska SSR	173	0,6	3,4	...	20

Po rasti prebivalstva moremo v zadnjem razdobju deliti republike na štiri skupine.

1. Novopriključene republike: litavska, moldavska, letonska, estonska in karelo-finska, imajo razen zadnje prebivalstveni deficit, očitno tudi zaradi vojne.

2. Močan padec prebivalstva v Ukrajini in Beli Rusiji gre pripisati prav tako v prvi vrsti frontam pa tudi mehanizaciji prevladujočega kmetijstva, ki je sprostita številne deželane k izselitvi v druge dežele.

3. Kazahstan, ki je v prvem obdobju najmanj povečal prebivalstvo (v tej republiki se je število Kazakov po rodu celo zmanjšalo od 3,968.000 na 3,099.000 oseb), je doživel po drugi svetovni vojni velik gospodarski in populacijski razcvet.

4. Razmeroma velik porast imajo v zadnji dobi ostale centralno-azijske in kavkaške republike, ki jih je zajelo moderno gospodarstvo s povečanim izkoriščanjem rud, namakanjem, subtropskimi kulturami in podobnim.

Gornje podatke razumemo prav šele, če poznamo širokopotezno načrtno in nenačrtno premikanje gospodarstva in prebivalstva, ki ga doživlja Sovjetska zveza. Ta pohod je sprožila država že v letih 1925—1929, ko se je preselilo iz evropske Rusije okrog 1,1 milj. (22% iz Ukrajine), največ v Sibirijo (tri četrtine) in na Daljni Vzhod (12%),

v Kazahstan in na Ural. Nov val preseljevanj je izzvala kolektivizacija kmetijstva. Računajo, da je v letih 1930—1932 prostovoljno ali prisilno odšlo na vzhod 1,5 milij. prebivalcev. Med vojno je pospeševal ta premik na vzhod premestitev vojne industrije, po vojni pa petletke. Dobra polovica investicij, ki jih predvideva sedanji šestletni plan, je namenjenih za dežele vzhodno od Urala.

Delež osmih kavkaških in azijskih držav se je v dobi 1926—1956 dvignil od 13,2 na 16,6% vsega prebivalstva v SZ.

Zanimive so številke o rasti urbanskega prebivalstva. Leta 1913 je bilo v mestnih naseljih 17,7% prebivalcev, v letu 1926 17,9%, leta 1939 32,9% in leta 1956 že 43,4% vsega prebivalstva.

Kolikšna je bila socialna preobrazba ljudstva, povedo naslednje številke o poklicni strukturi. Številke pomenijo odstotke:

	1913	1928	1937	1955
Uradniki in uslužbenci	17,0	17,6	36,2	58,3
Kmetje kolhozniki in zadružni obrtniki	...	2,9	57,9	41,2
Kmetje in individualni obrniki	66,7	74,9	5,9	0,5
Veleposestniki, bančniki, kulaki, trgovci in pod.	16,3	4,6

Aktivni delavci in uslužbenci so uvrščeni po gospodarskih panogah z naslednjimi odstotki:

	1913	1928	1937	1955
v industriji in gradnjah	9	8	24	31
v poljedel. in gozdarstvu	75	80	56	43
v transportu in PTT	2	2	5	6
v trgovini	9	3	4	5
v prosveti in ljudskem zdravstvu	1	2	5	9
različno	4	5	6	6

Število delavcev in uslužbencev je v raznih panogah nacionalnega gospodarstva zraslo od 10,7 milij. v letu 1928 na 48,3 milij., v letu 1955 27,6% industrijskega delavstva dela v podjetjih z manj kot 500 zaposlenimi, 13,7% jih je v podjetjih z več kot 10.000 ljudmi. Zadnje čase pada delež zaposlenih v podjetjih z manj kot 1000 zaposlenimi in raste v le-teh z več kot

10.000 ljudmi.

Da kažejo statistike zadnji čas veliko večji delež strokovnjakov kot nekdanj, je razumljivo. Sovjeti trdijo, da imajo relativno, glede na celotno prebivalstvo, več tehnične inteligence kot katera koli država na svetu. V ZDA naj bi bilo na en milijon prebivalcev 136 tehnikov z diplomom, v SZ pa je prišlo na en milijon ljudi 280 inženirjev s petletno univerzitetno izobrazbo in 326 tehnikov s specialno štiriletno šolo na tehnikumih.

Močno se je uveljavila ženska delovna sila, ki je je bilo v letu 1955 v celotni SZ 45% vseh zaposlenih. V kmetijstvu je bilo zaposlenih vseh žensk 46%, v industriji 45%, pri gradnjah in prometu ena tretjina, v zdravstvu 85%, v trgovini 58%, v prosveti 68%.

Vir: Jacqueline Beaujeu — Garnier, La population de L'U. R. S. S. L'Information géographique. Paris 1957. XXI, številka 1.

Mavricij Zgonik

Nekaj aspektov k ocenjevanju geografskega znanja¹

I.

Na III. mednarodnem kongresu profesorjev geografije v Grenoblu je bilo mnogo govora tudi o aktualnih problemih šolske geografije. V sklepnih besedi predsednika kongresa je bila nakazana pot, kako prebroditi delno krizo, ki preveva ne samo geografijo kot znanstveno disciplino, temveč tudi kot učno-izobraževalni predmet. Besede so izzvenele dokaj optimistično, če bodo geografi zasledovali v svojem proučevalnem kakor pedagoškem delu sledeče pogoje: „Skladnost moderne geografske znanosti s skladnostjo tehnike pouka in laboratorijskega dela. Geografija bo kljub različnim atakam od zunaj ohranila eminentno mesto med disciplinami in učnimi predmeti. To ji gre kot moderni znanosti in zaradi njene velike socialne in internacionalne vloge.“²⁾

Referati na kongresu so poudarjali, da morajo geografi-šolniki slediti za vsako ceno ne samo psihološki in metodični zahtevnosti, temveč tudi principom moderne geografske znanosti. Geografija ne more in ne sme biti v nobenem primeru to, kar je bila včasih, nomenklatura deskriptivna veda, temveč veda, ki locira in objasnjuje pojave na določenem zemeljskem pro-

storu v medsebojni vzročni zavisnosti in funkcionalnem razvoju kompleksnega gledanja. To poanto mora zasledovati tudi učitelj-geograf pri vsem svojem delu v razredu in izven razreda, tako pri posredovanju novih spoznanj kakor pri utrjanju, preverjanju in ocenjevanju. Le tako si bo geografija pridobila važno eksistenčno mesto med vsemi ostalimi predmeti na katerikoli stopnji splošne ali strokovne izobrazbe.

Glede na vse to bi rad v naslednjih odstavkih nakazal nekaj misli, ki naj bi bile učitelju pobuda in napolnilo za pravilno ocenjevanje geografskega znanja. Delo učiteljev v razredu se veže tudi na preverjanje in ocenjevanje. To je pri učnovzgojnem procesu pogosto najtežje in najodgovornejše delo. Koristne misli nekaterih referentov in diskutantov na kongresu v Grenoblu, zlasti pa sklepne besede na njem, ki med drugim poudarjajo zahtevo po večji aktivizaciji učencev, tesni povezavi spoznanj z življenjem, po iskanju primerjav z drugimi predmeti, po poglobljenem laboratorijskem in samostojnem delu — vse to me je napotilo do tega, da bi na kratko odkril nekaj vzpodbud za pravilno učiteljevo ocenjevanje geografskega znanja. Misli, ki jih bom podal, niso nikaka direktivna norma, temveč imajo le značaj vzpodbujanja učiteljeve geografske in pedagoške vesti.

O ocenjevanju na splošno imamo v naši in tuji pedagoški literaturi mnogo napisa-

¹⁾ Iz referata na III. kongresu slov. geografov v Portorožu okt. 1957.

²⁾ III. mednarodni kongres profesorjev geografije v Grenoblu od 25. avg. do 2. sept. 1957.